

Исследована история создания дворцово-паркового комплекса в с. Роздол Львовской области. Рассмотрена ландшафтно-планировочная структура, архитектурные элементы и современное состояние дендрофлоры. Обнаружены изменения пространственной организации территории дворцово-паркового комплекса и проанализированы проблемы его сохранения.

Дворцово-парковый комплекс, исторический ландшафт, планировочная структура, элементы регулярной планировки, пейзажный парк, сохранение и воссоздание дворцово-паркового комплекса.

The history of formation of the palace and park complex in the village Rozdil of Lviv region was investigated. The landscape planning structure, architectural elements and current state of dendroflora are made was surveyed. The territory changes in spatial organization of palace and park complex are discovered and the problems of its preservation are analyzed.

Palace and park complex, historic landscapes, planning structure, elements of regular planning, landscaped park, preservation and reproduction of palace and park complex.

УДК 712.253:712.41(477.41)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ДІЛЯНОК У ДЕНДРОЛОГІЧНОМУ ПАРКУ «ОЛЕКСАНДРІЯ»

***Н.М. Дойко, І.Л. Мордатенко, кандидати біологічних наук
Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України***

Наведено дані про історію створення в садибі графів Браницьких (м. Біла Церква) окремих архітектурних комплексів. Представлено історичну довідку про ландшафтну ділянку Танцювальний павільйон та шляхи її відтворення.

Танцювальний павільйон, історична ландшафтна ділянка, реконструкція.

Дворянські садиби – це цілий пласт вітчизняної культури, який з різних причин залишався малодослідженим упродовж тривалого часу. Вивчення життя і побуту дворянських садиб минулих епох дає змогу глибше осмислити умови формування світогляду політичної та культурної еліти XVIII–XIX ст., перейняти найкраще з їхнього досвіду. Починаючи з 2004 року, в Національній академії наук України було затверджено спеціальну програму «Відродження «Олександрії». Згідно з цією програмою, до 2010 року було виконано цілий ряд відновлювальних та реставраційних робіт

на значній парковій території. Зокрема, було відреставровано «Турецький будиночок», колону «Пелікана», сад «Варна», острови «Марії», «Троянд» та «Сад Мур», а такі архітектурні споруди як «Головний вхід», «Колонада Луна», «Ротонда» та багато інших – капітально відремонтовано [1, 2].

Мета дослідження – реконструкція первинного вигляду і відновлення структури (доріжки, квітники), малих архітектурних форм (статуї, садові лави) та оптимізація деревних насаджень і трав'янистого покриву ландшафтної ділянки навколо реставрованої у 2007–2012 рр. споруди Танцювального павільйону для подальшого експонування.

Матеріали та методика дослідження. Матеріалом досліджень були архівні та іконографічні документи, деревна й трав'яниста рослинність на історичній ландшафтній ділянці навколо Танцювального павільйону. Видовий склад рослинності вивчали маршрутним методом.

Результати дослідження. У історичних об'єктів ландшафтно-архітектури можна виділити дві основні функції: історичну та природоохоронну. Перша полягає у збереженні, підтриманні та найповнішому відновленні реальної обстановки, що існувала на пам'ятному місці. Водночас, необхідно враховувати три основні положення: 1) історичний період, на який відновлюється обстановка; 2) ступінь наближення ландшафтних рис до цього періоду; 3) сучасний стан та використання об'єкта [5]. Реставрація творів садово-паркового мистецтва, за невеликим винятком, не зводиться до буквального відновлення колишньої композиції. Основні причини цього полягають у сучасному стані та використанні об'єкта.

Питання про ступінь наближення ландшафтного вигляду до періоду меморіалізації достатньо складне. З одного боку, практично на жодну садибу не збереглися плани, і планування доводиться відновлювати за іконографічними, письмовими джерелами та за даними натурних досліджень; з другого – йдеться про живі рослини, що дуже змінюють свій зовнішній вигляд із часом. Також, крім історичної культурної спадщини різних періодів існування парку «Олександрія», на історичних ділянках було створено експозиції з цінних деревних видів у другій половині ХХ ст. співробітниками парку.

Майже всі паркові ансамблі впродовж своєї історії перероблялися та доповнювалися, зазнавали наступних часових нашарувань. Для з'ясування стану об'єкта на різних стадіях його існування, ми вивчали картографічні, іконографічні та письмові джерела, а також проводили натурні дослідження. Знайомилися з особливостями розвитку всіх видів мистецтв протягом того часу, коли відбувалося формування пейзажів у парку «Олександрія», а також з аналогами та шедеврами садово-паркового мистецтва тих часів: у Росії (Павловськ, Царське Село), у Польщі (Нова Александрія, Аркадія) та ін.

На початку ХІХ ст. «Олександрія» являла собою прекрасний ландшафтний парк з елементами регулярного стилю біля основних архітектурних споруд. Вихідним пунктом планування парку був комплекс жилих павільйонів резиденції графів Браницьких, до складу якого входили: літній палац «Аустерія», танцювальний павільйон (рис. 1), чотири двоповерхові-

вих павільйони. Ці будинки з'єднувалися між собою зеленими тунелями з грабів зі штучно зігнутими кронами. До цього центру прив'язана основна планувальна сітка парку, яка підпорядкована ландшафту і не є домінуючим елементом композиції [6]. Якщо про архітектурні споруди збереглося багато матеріалів (малюнки, фотографії, опис зовнішнього вигляду споруд, описання внутрішнього планування та інтер'єру), то опис ландшафтних композицій зводиться до коротких нотатків у мемуарах.

Рис. 1. Танцювальний павільйон (вигляд до 1914 року з боку галявни «Танцюючих дубів»)

Р. Афтаназі у своїй роботі пише, що чотири павільйони внесено в одну лінію при алеї та огорожено від неї залізним парканом. Його вправлено в рядно встановлені, муровані, чотиригранні стовпчики, прикріплені плоскобічними вазонами. [7]. У спогадах відомої російської мандрівниці О. Шишкіної (середина XIX ст.) зазначено, що один із павільйонів (Імператорський) було обсаджено навкруги великими білими акаціями [3].

Під час окупації (1941–1943 рр.) на досліджуваній території було прорізано транспортну алею, яка зруйнувала цілісність архітектурного комплексу. Ця алея залишилася до нашого часу і є складовою частиною сучасної алеїно-дорожньої сітки.

Після війни більшість паркових будівель, зокрема і танцювальний павільйон, було розібрано до фундаменту, а цеглу використано на відновлення зруйнованого міста. Регулярні в минулому ділянки густо заросли самосівом малоцінних деревних порід.

У 80-х роках ХХ ст. поблизу фундаменту, зі сторони Малої галявини, було висаджено *Acer negundo* L. 'Argenteo-variegatum', *Aesculus hippocastanum* L., *Carpinus betulus* L., *Cotinus coggygria* Scop., *Crataegus pinnatifida* Bunge, *Crataegus pinnatifida* Bunge var. *geholsensis*, *Cydonia oblonga* Mill., *Fraxinus excelsior* L. 'Monophylla', *Gymnocladus dioicus* (L.) C. Koch, *Laburnum anagyroides* Medic., *Larix sibirica* Ledeb., *Populus alba* L., *Ptelea trifoliata* L. [4].

З часом на місці регулярної в минулому частини парку з численними доріжками, сформувалися природні фітоценози. У трав'янистому покриві серед багаторічних видів переважають *Vinca minor* L., *Geranium sibiricum* L., *Glechoma hederaceae* L., *Viola odorata* L., *Aegopodium podagraria* L., *Urtica dioica* L., весною – *Anemona ranunculoides* L., *Ficaria verna* Huds., *Corydalis solida* (L.) Clairv.; з однорічників – *Geranium robertianum* L. та *Impatiens novi-tangere* L.

У 2006 році, згідно з програмою «Відродження парку «Олександрія», розроблено і затверджено проект, відповідно до якого було заплановано роботи з реставрації архітектурної споруди «Танцювального павільйону» та ландшафтної ділянки навколо неї. Ландшафтні роботи розпочалися з розчистки території. У 2007 році, згідно з планом ландшафтних рубок, було видалено 90 дерев, що зростали на фундаменті та навколо павільйону, а саме: *Acer campestre* L. – 45 шт, *Fraxinus excelsior* – 26 шт., *Robinia pseudoacacia* L. – 8 шт., *Carpinus betulus* – 6 шт., *Populus x canescens* (Aiton) Sm. – 4 шт., *Ulmus scabra* Mill. – 1 шт. Вік дерев становить 30–60 років. На звільненому місці, на старому фундаменті розпочалося будівництво «Танцювального павільйону» (рис. 2).

Рис. 2. Будівництво Танцювального павільйону (вигляд зверху, 2009 р.)

На сьогодні, зовнішні роботи, пов'язані з будівництвом, майже закінчилися і розпочато роботу з відновлення структури та оптимізації деревних насаджень ділянки «Танцювальний павільйон». Відповідно до цього, буде відновлено алею мережу, партерні зони з клумбами, історичний боскет з граба звичайного між павільйонами, розставлено скульптури, садові лави та ліхтарі. Ділянку планується відкрити для відвідувачів наприкінці 2016 року.

Висновки

У результаті роботи було з'ясовано історичні відомості про архітектурну споруду «Танцювальний павільйон» та ландшафтне влаштування навколо неї. Зібраний матеріал дає змогу максимально наблизитися до відновлення первинного вигляду досліджуваної території, який до цього часу було втрачено.

Список літератури

1. Галкін С.І. Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України: історія та сьогодення // Інтродукція рослин. – 2010. – № 4. – С. 48–54.
2. Галкін С.І. Плодовий сад – невід'ємний елемент декоративного садівництва на Україні (на прикладі дендрологічного парку «Олександрія» НАН України) // Науковий вісник НУБіП України. Серія «Лісівництво та декоративне садівництво». – 2011. – Вип. 164. – Ч. 3. – С. 286–293.
3. Заметки и воспоминания русской путешественницы по России, в 1845 году. Ч. 1. – СПб, 1848. – С. 250–259.
4. Инвентарная нумерация древесно-кустарниковой растительности дендрозаповедника «Александрия», произрастающей на ландшафтных участках парка. – Б. Церковь, 1978. – 69 с.
5. Ильинская Н.А. Восстановление исторических объектов ландшафтной архитектуры. – Л. : Стройиздат, Ленинградское отделение, 1984. – 151 с.
6. Салатич А.К. Парк Олександрія / за заг. ред. О.Л. Липи. – К. : Академія архітектури УРСР, 1949. – 105 с. : іл. + план.
7. Aftanazy R. Materiały do dziejów rezydencji / R. Aftanazy ; pod redakcją A.J. Baranowskiego. T. XI. Dawne Województwo kijowskie. Uzupełnienia do tomów I–XI. – Warszawa, 1993. – 719 s.

Приведены данные об истории создания в усадьбе графов Браницких (г. Белая Церковь) отдельных архитектурных комплексов. Подана историческая справка о ландшафтном участке Танцевальный павильон и путях его восстановления.

Танцевальный павильон, исторический ландшафтный участок, реконструкция.

Data about history of creation of some architectural complex in the residence of Counts of the Branitsky's (Bila Tsekva). The historical data the Dance Pavilion and ways of its reconstruction are presented in this article.

The Dance Pavilion, historical landscaped site, reconstruction.